

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

КУЗЬМІН ПЕТРО ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 321.02

**ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ
ТА ПРАКТИКА СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ**

Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути та процеси

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора політичних наук

Одеса – 2008

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Південноукраїнському державному педагогічному університеті імені К.Д. Ушинського (Міністерство освіти і науки України).

Науковий консультант

доктор політичних наук, професор
НАУМКІНА Світлана Михайлівна,
Південноукраїнський державний
педагогічний університет
імені К.Д.Ушинського,
завідувач кафедри політичних наук.

Офіційні опоненти:

доктор філософських наук, професор
ГАНСОВА Ема Августівна,
професор кафедри соціології
Одеського національного університету
імені І.І. Мечникова;

доктор політичних наук, професор
ДОЛЖЕНКОВ Олег Олександрович,
начальник управління міжнародних
відносин, європейської інтеграції
та зв'язків з Одеською діаспорою
Одеської міської ради;

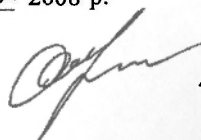
доктор політичних наук, професор
ІВАНОВ Микола Семенович,
професор кафедри політичних наук
Миколаївського державного
гуманітарного університету
імені П. Могили.

Захист відбудеться 23 жовтня 2008 року о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.02 в Одеській національній юридичній академії за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеської національної юридичної академії за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий «22» вересня 2008 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.В. Пехник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження зумовлена тими соціально-політичними змінами, які відбуваються в сучасній Україні, а також гострою потребою вивчення теоретико-методологічних основ політичної діяльності як умови трансформації суспільства. Тому важливого значення набуває аналіз політичної діяльності, її стратегії й тактики як інструменту розв'язання актуальних суспільних проблем, протиріч і конфліктів.

Актуальність теми диктується недостатньою ефективністю політичної діяльності в незалежній Україні за останні майже 20 років. Спостерігається протиріччя між змістом політичної діяльності правлячого класу й інтересами українського суспільства. Низька якість прийнятих політичних рішень, перманентна боротьба політиків за владу, спрямованість їх до реалізації корпоративних, егоїстичних, а не суспільно значущих інтересів; неузгодженість політичної діяльності із загально визначеними культурними й моральними цінностями – такі реалії сучасної України.

У зв'язку з цим необхідний науковий пошук шляхів “оздоровлення” всієї системи політичної діяльності з метою виведення її з кризового стану та підпорядкування її реалізації суспільних інтересів і потреб, служінню народові країни.

Актуальне також вивчення найбільш ефективних процедур, прийомів і способів політичної діяльності, що дають змогу привести процес державного управління до оптимальних кількісно-якісних показників.

Потрібне дослідження теорії політичної діяльності як категорії політичної науки, її сутності, структури й особливостей у тісній взаємодії з трансформацією суспільства, необхідний пошук нових, досконаліших технологій, механізмів і форм, що забезпечили б вихід України із тривалої системної кризи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана в рамках комплексної науково-дослідної теми кафедри політичних наук Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського “Економічні й соціально-політичні механізми модернізації України” (№ держреєстрації 0102U007073), одним з виконавців якої є дисертант.

Мета дослідження: на підставі комплексного аналізу виявити сутність, структуру і функції політичної діяльності, розкрити умови і шляхи її оптимізації на сучасному етапі розвитку українського суспільства й держави.

Основні дослідницькі завдання:

розкрити теоретико-методологічні основи дослідження політичної діяльності, показати еволюцію осмислення її феномена в історичній ретроспективі;

виявити взаємозв'язок політичної діяльності зі змінами форми державного правління і стану громадянського суспільства, особливостей національної культури країни та її традицій;

дослідити типологію та спрямованість політичної діяльності;

проаналізувати політичну діяльність із погляду активності її основних суб'єктів, вивчити роль політичних партій, а також "груп тиску";

вивчити протиріччя у сучасній українській політичній діяльності, що проявляється, з одного боку, у проголошенні курсу на демократичні реформи, а з другого – на явний зрив цього курсу;

розкрити можливості сучасної політичної інженерії для оптимізації політичної діяльності в аспекті технологій і механізмів прийняття політичних рішень, підготовки й ведення політичних переговорів;

обґрунтувати зростаючу роль компромісів у подоланні суперечностей і розбіжностей між суб'єктами політичної діяльності;

проаналізувати комунікативне середовище як сферу політичної діяльності, виявити проблеми й можливості оптимізації засобів масової інформації в цьому процесі;

запропонувати шляхи і форми вдосконалення політичної діяльності з метою розв'язання актуальних для України проблем.

Об'єктом дослідження виступають політико-владні відносини, їх відтворення й розвиток у суспільстві, що трансформується.

Предметом дослідження є теоретичні засади політичної діяльності, її структурування й функціонування в політичному полі України.

Методи дослідження. Під час розгляду політичної діяльності автор спирається, насамперед, на дедуктивний метод, що дозволяє робити узагальнення та висновки за допомогою концептуального аналізу, а під час вивчення конкретної політичної практики – на індуктивний метод.

У дисертації широко використано системний метод, що дало змогу розглянути феномен політичної діяльності у структурі політичної системи як певну цілісність. Структурно-функціональний аналіз використовується з метою виявлення спрямованості політичної діяльності, а також зумовлених нею технологій політичної діяльності її суб'єктів в умовах трансформації українського суспільства. Порівняльно-історичний і політико-компаративістський методи було використано під час вивчення моделей структурування політичної діяльності у працях стародавніх мислителів, а також західних, російських та українських учених. Компаративістський метод сприяв розглядові діяльності українських політичних партій. Використання біхевіористського підходу допомогло з'ясуванню глибинних суб'єктивних джерел формування й механізму функціонування політичної діяльності крізь призму потреб і мотивів, властивих суб'єктам політики. Культурологічний підхід допоміг розглянути вплив на процес політичної діяльності специфіки політичного менталітету як складової частини політичної культури суспільства.

Емпірична база дослідження представлена сукупним масивом документальних джерел офіційного характеру, зокрема, законодавством України у сфері державного і партійного будівництва; програмами політичних партій тощо.

Автор спирався на статистичні дані, матеріали конференцій і симпозіумів, результати соціологічних досліджень (наукових установ, а також окремих учених); контент-аналіз матеріалів преси, інших видань; аналіз матеріалів “круглих столів” політичних партій, інформаційно-аналітичних і консалтингових центрів; результати включеного спостереження, отримані під час безпосередньої участі у підготовці і проведенні виборчих та інших політичних кампаній 1998, 1999, 2002, 2004, 2006 рр.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація являє собою всебічне вивчення феномена політичної діяльності із застосуванням нових методів і підходів дослідження. Інноваційні компоненти роботи можуть бути конкретизовані за такими складовими:

Вперше запропоновано:

новий підхід до теоретико-методологічного обґрунтування дослідження політичної діяльності, який базується на розумінні світу політичного як різнорівневої та безупинно змінюваної реальності, що володіє властивостями інклюзивності, просторовості, темпоральності, сталості та нестабільності;

концептуальне визначення категорії “політична діяльність” як однієї з ключових категорій політичної науки – з урахуванням її сутності, структури, типології, комунікативних практик, технологічного забезпечення;

розуміння політичної діяльності як виду людської діяльності, що базується на використанні політичної влади, що спрямований на регулювання й узгодження соціальних інтересів, підтримку соціального миру і злагоди, розвиток суспільства як цілісної системи;

модель суб’єктно-об’єктно-суб’єктних відносин у системі політичної діяльності. На підставі емпіричного аналізу доведено, що прогресивна трансформація українського суспільства й держави об’єктивно потребує негайного вдосконалення суб’єктно-об’єктно-суб’єктних відносин. Їхні якісні параметри мають бути такими, що забезпечили б дієздатний механізм політичної влади, який працює в інтересах суспільства, сприяли б інтеграції українського суспільства в міжнародне співтовариство.

Дістало подальшого розвитку:

положення про те, що головною причиною низької результативності політичної діяльності в Україні є недостатня професійна культура правлячого класу. Нинішнє співтовариство політиків виявилось нездатним артикулювати й агрегувати суспільні інтереси, виробити узгоджену стратегію і тактику розвитку країни, відмовитися від перманентної боротьби за владу, власність, ресурси;

порівняльний аналіз концепцій політичної діяльності в російській та українській політичній думці (друга половина XIX – перша половина XX ст.). Показано, що ціла низка ідей і положень мислителів є своєрідними універсальними діяльності політиків, зберігає актуальність в умовах трансформації українського суспільства: професіоналізм, відповідальність і патріотизм політиків; пріоритет суспільних інтересів над корпоративними, вузькогруповими; погодженість дій суб'єктів політичної діяльності по горизонталі і вертикалі;

характеристика умов виникнення й особливостей функціонування українських політичних партій як суб'єктів політичної діяльності. Аргументовано тезу про те, що партії в Україні в досліджуваний період відіграли як прогресивну, так і негативну роль у політичному процесі країни. На підставі багаторічного моніторингу розвитку партійного будівництва, участі партій у виборчих кампаніях і роботі українського парламенту сформульовано протиріччя партійної діяльності, визначено деякі шляхи їх вирішення;

визначення тактики компромісів як принципу й інструментарію політичної діяльності. Обґрунтовано положення про те, що складна соціально-політична структура українського суспільства, яка характеризується бездією різноманітних і, нерідко, суперечливих інтересів його соціальних груп та верств, перманентною боротьбою різних груп політиків за владу, породжує конфліктний характер політичного життя й зумовлює зростання значення компромісів;

обґрунтування ролі технологічного потенціалу політичних комунікацій у досягненні мети політичної діяльності. Проаналізовано трансформацію діяльності “мас-медіа” структур в українському суспільстві, які сьогодні, з одного боку, є потужним засобом впливу на суспільну думку й маніпулювання нею, з другого боку – це власне бізнес-структури з усіма властивими їм чеснотами й недоліками.

Уточнено:

поняття категорії “технології політичної діяльності”, досліджено можливості їх використання для оптимізації політичної діяльності, акцентовано увагу на технологіях і механізмах прийняття та реалізації політичних рішень; підготовки та ведення політичних переговорів. Показано, що технології вельми диверсифіковані, надзвичайно швидко модифікуються. Чітко проявляється тенденція застосування латентних, “непрозорих”, “чорних” технологій, що дискредитує не тільки самі технології, але й дезорганізує українське суспільство;

тип політичного дискурсу у сучасній Україні, який має переважно формальний характер і набуває, в основному, радикальний конфліктний зміст;

потенційні можливості застосування технологій політичного Інтернету. Зроблено висновок, що мережа Інтернет стає важливою складовою політичних комунікацій, які утворюють інформаційне

середовище політичної діяльності. Інтернет-технології містить сомідний потенціал, реалізація якого може підвищити ефективність політичної діяльності. Але, водночас, ці технології можуть бути використані й на шкоду демократичним цінностям, демократизації політичного процесу в цілому.

Практичне значення отриманих результатів. Практичне значення отриманих результатів зумовлено можливістю їх використання як методологічної основи для аналізу й прогнозування політичного процесу, розробки технологій його оптимізації.

Висновки й рекомендації роботи можуть бути корисні для уточнення концепції політичної діяльності в сучасних умовах як на всеукраїнському, так і регіональному рівнях.

Матеріали дисертації можуть бути використані в науково-дослідній роботі, у викладанні політологічних дисциплін, під час розробки спеціальних курсів та підготовки навчальних посібників, у навчальних структурах, які забезпечують підвищення кваліфікації політиків, політологів, державних службовців.

Апробація результатів дисертації. Отримані в ході роботи над дослідженням результати було представлено в доповідях і виступах на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях, симпозіумах, семінарах: “Державна влада й політична участь” (м. Севастополь, 2003 р.); “Діалог культур у поліетнічному світі” (м. Сімферополь, 2005 р.); “Кримські Панарінські читання” (Севастополь, 2005 р.); “Вітчизняна філософія: сучасні колізії” (I Таврійські читання, Фонд “Москва – Крим”) (м. Сімферополь, 2006 р.); “Сучасні проблеми управління” (III Міжнародна науково-практична конференція) (м. Київ, 2005 р.); “Міжкультурні комунікації: проблеми російсько-українського білінгвізму” (V Міжнародна наукова конференція) (м. Алушта, 2006 р.); “Розвиток демократії та демократична освіта в Україні” (Канадське Агентство Міжнародного Розвитку (CIBDA), Канадсько-український проект “Розбудова демократії” (м. Ялта, 2006 р.).

Публікації по темі дисертації. Основні результати проведеного дослідження викладено в індивідуальній монографії та 38 наукових статтях, 24 з них опубліковані у фахових виданнях.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, поділених на підрозділи, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 399 сторінок, список використовуваних джерел – 583 позиції, 332 найменування (44 сторінки).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У Вступі автор обґрунтовує актуальність дисертаційної теми, характеризує ступінь її наукової розробленості, формулює мету, завдання, предмет і об’єкт, а також методологічну основу дослідження, теоретичне і практичне значення, розкриває зв’язок дисертації з науковими програмами

й темами, викладає форми апробації матеріалів дисертації та структуру роботи.

У першому розділі “Теоретико-методологічні основи дослідження політичної діяльності” здійснено аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів з проблематики дисертаційного дослідження, розглянуто підходи й концепції осмислення політичної діяльності у працях стародавніх мислителів, у західній традиції (XV–XIX ст.), а також у російській та українській політичній думці (друга половина XIX – перша половина XX ст.).

У підрозділі 1.1. “Ступінь наукової розробки предмета дослідження” на підставі аналізу наявної літератури констатується, що наукова дискусія відносно змісту, місця та ролі політичної діяльності в сучасному суспільстві відкрилася на Заході майже п’ятдесят років тому. Поглиблене соціально-філософське й політологічне вивчення політичної діяльності зобов’язане значною мірою дослідженням, розпочатим європейцями Ф. Бенетоном, Ж. Бодуеном, П. Бурдьє, М. Дюверже, В. Парсонсом, Ю. Хабермасом, Дж. Маджоне, а також американськими вченими Х. Арендт, Г. Алмондом, Дж. Пауеллом, К. Стромом, Р. Далтоном, Дж. Найєм та ін. Цими авторами сформульовано низку теоретичних і методологічних положень, що розкривають природу політичної діяльності, роль об’єктивних і суб’єктивних чинників її функціонування, причини результативної (нерезультативної) політичної діяльності.

Вивченню політичної діяльності на пострадянському просторі, насамперед, в Україні та Росії, присвячено низку книг і монографій, а також дисертаційних досліджень, які у змістовому плані можна поділити на дві групи. Перша група – роботи, що розвивають і збагачують власне теорію політичної діяльності на основі емпіричного матеріалу виникнення нової соціально-політичної реальності.

Значний внесок у розробку теорії досліджуваного нами політологічного феномена зробили такі автори як С. Андреев, В. Андрущенко, Г. Атаманчук, В. Бебик, О. Борисенков, Д. Видрін, М. Головатий, М. Жеребкін, Ю. Качанов, І. Кресіна, В. Ледяев, М. Мизулін, Н. Михальченко, С. Наумкіна, О. Панарін, А. Пойченко, Г. Пушкарьова, О. Соловйов, Л. Тимофеева, В. Токовенко, О. Чемшит та ін. Вельми корисними для реалізації дослідницького проекту стали такі ідеї та положення цих учених: авторські трактування сутності та змісту політичної діяльності, про проблеми і протиріччя політичної діяльності в пострадянських суспільствах, у т.ч. в Україні й Росії, про роль особистості політика у виробленні та реалізації політичної стратегії й тактики, про місце державної бюрократії в здійсненні мети і завдань політичної діяльності, про механізм впливу різних груп тиску на формування національної та регіональної політики в умовах суспільства, що трансформується, про партійну діяльність та її роль у соціально-політичному процесі, про вплив глобалізації на зміст діяльності національних еліт і лідерів і т.п.

Друга група робіт, присвячених політичній діяльності, пов'язана з вивченням технологій, використовуваних у сучасній політиці. Велике значення для розробки теми дисертації, особливо питань політичної інженерії, мали роботи Т. Грінберг, Т. Єлохіної, Р. Павленка, Г. Почепцова, О. Соловйова, Ю. Сурміна, Н. Туленкова (осмислення функціональних технологій, якими передбачається раціоналізація й алгоритмізація ролейових навантажень різних суб'єктів політичної діяльності);

М. Анохіна, І. Василенко, А. Глухової, В. Іванова, А. Ковлера, М. Лебедевої, В. Матвієнка, О. Морозової, І. Молодих, В. Патрушева (дослідження предметних технологій); Д. Видріна, А. Максимова, О. Цуладзе (аналіз застосування девіантних політичних технологій).

Аналіз ступеня розробленості теми дисертації допоміг зробити висновок, що, незважаючи на значний обсяг і змістову мозаїчність робіт, присвячених деяким сторонам політичної діяльності, цілісне теоретико-методологічне уявлення про неї залишається недостатньо дослідженим сегментом проблемного простору сучасної української політології. В літературі уявлення про політичну діяльність у сучасний період не знайшли чітких формулювань. Викладені окремими авторами відомості щодо цієї проблеми не впорядковано і не приведені в логічну систему знань. У ряді робіт, що базуються на соціально-класовому підході, суть і деякі структурні компоненти політичної діяльності викладені в традиційному тлумаченні і не дають змоги адекватно осмислити розглянутий феномен.

У підрозділі 1.2. *“Моделі структурування політичної діяльності у працях стародавніх мислителів”* здійснено аналіз праць Конфуція, Платона й Аристотеля в контексті досліджуваної проблеми.

У дисертації констатується існування в давню елітистської парадигми в соціально-політичному й гуманітарно-науковому знанні та повсякденній ментальності. У роботах Конфуція, Платона, Аристотеля, Цицерона, Полібія й ін. зароджуються джерела течії, яка стверджує, що необхідним компонентом будь-якої соціальної структури виступає найвища управлінська або інтелектуальна верства, що визначає розвиток суспільства.

Найбільш давніми із систематично розроблених учень про політичну діяльність можна вважати вчення найвизначнішого китайського мислителя, політичного діяча й педагога Конфуція, який обґрунтував ряд положень про мету, зміст і суб'єкти державної управлінської діяльності. Найвищою метою управління Конфуцій проголосив інтереси народу. Водночас, він був переконаний, що самому народові його власні інтереси незрозумілі і що без освічених конфуціанців-правителів йому не обійтися. Конфуцій уважав, що суспільство має складатися із двох основних категорій:

а) тих, хто управляє; б) тих, хто трудиться й кориться.

Критерієм поділу суспільства на ці дві категорії має бути не знатність походження чи багатство, а тільки знання й чесноти (гуманність, почуття обов'язку, справедливість, безкорисливість). Згідно з Конфуцієм,

правителів-політиків слід шанувати "п'ять прекрасних якостей": "шляхетний чоловік у доброті не марнотратний; примушуючи до праці, не викликає гніву; у бажаннях не жадібний; у величі не гордий; викликаючи повагу, не жорстокий".

Заслужують на увагу погляди Конфуція на роль чиновників в управлінській діяльності, які покликані стати, з погляду мислителя, вірними й надійними помічниками правителя. Реалізувати своє право на управління державою вони можуть тільки справедливою, мудрістю й чесністю.

Розглядаючи теоретичну спадщину давньогрецького мислителя Платона, автора 35 діалогів і 13 листів, що дійшли до нас, автор даної роботи констатує, що неминуще значення має платонівське положення про те, що вміння управляти людьми є одним з найскладніших і важкодосяжних умінь. Актуальною є теза мислителя про те, що закон має бути вищий від правителів, які – лише слуги закону.

Твори Аристотеля "Никомахова етика", "Велика етика", "Політика" розкривають різні аспекти світу політичного. Для Аристотеля політика – це державна наука й мистецтво створювати закони, а також політичний досвід, який приходить і який збагачується в результаті участі у тих або інших політичних справах. Найвищою метою державної політичної діяльності для Аристотеля є служіння спільній користі. Методологічне значення для дисертації має аристотелівське положення про політичність як ознаку професійної діяльності політика, яке виражається в тім, що політик має справу із суспільними інтересами, владою, управлінням; його призначення – служіння суспільству, підтримка в ньому законності, правового порядку й соціального миру.

Роблячи висновок, автор вказує, що для даного дослідження є цінними, насамперед, антропоцентризм Конфуція, а також положення Платона й Аристотеля про політичну діяльність як мистецтво, спрямоване на управління суспільними відносинами.

У підрозділі 1.3. *"Історико-політологічний аналіз політичної діяльності в науковій літературі (XV—XX ст.)"* дисертант аналізує погляди ряду мислителів, що зробили внесок у теоретичне обґрунтування досліджуваного феномена.

Досліджуючи погляди Н. Макіавеллі, дисертант підкреслює, що останній, будучи прибічником цілісності суспільно-політичної системи, започаткував силову інтерпретацію політичної діяльності. Італійський мислитель розуміє політику як сферу владних відносин, рішень і дій, що мають свою логіку, відмінну від логіки людських дій в інших сферах суспільного життя й не зумовлену поняттям морального блага. Згідно з Макіавеллі цілісності суспільства можна домогтися не тільки шляхом узгодження інтересів, а й шляхом придушення тих сил і класів, інтереси яких протилежні інтересам панівного класу.

У дисертації зазначається, що Макіавеллі на конкретно-історичному матеріалі збагачує теорію технологій політичної діяльності. Важливим

компонентом цього збагачення є судження мислителя про політичне рішення, що вимагає від державця мудрості й відповідальності, здатності не допустити тиску стороннього інтересу.

Якості політика, з погляду Макіавеллі, викликаються й зумовлюються характером і змістом завдань, які розв'язуються країною в дану епоху. Сильний відбиток на прийоми і способи діяльності накладають загальна й політична культура народу, його менталітет, традиції.

Аналізується роль Т. Гоббса в розвитку теорії політичної діяльності, лейтмотивом політико-правових поглядів якого була ідея самозбереження соціально-політичної системи. Будучи етатистом, прихильником централізації влади й супротивником її поділу, мислитель уважав, що мірою відносної досконалості тієї чи іншої форми правління є, з одного боку, ефективність прийняття й реалізації владних рішень, а з другого боку – політична свобода громадян.

Всі обов'язки правителів, за Гоббсом, можна виразити однією фразою: благо народу – найвищий закон. Конкретизуючи цю тезу, мислитель називає основні напрями політичної діяльності: захист суспільства й держави від зовнішніх ворогів; збереження внутрішнього миру; збагачення громадян у межах, що не загрожують суспільній безпеці; свобода, що не завдає шкоди іншим. Серед технологій володарювання Т. Гоббс істотну роль відводить законам.

У дисертації вказується на певну суперечливість поглядів мислителя. З одного боку, Т. Гоббс викриває багатіїв і виступає захисником прав народу, але, з другого боку, гоббсівське учення не пов'язує ідею договору між сувереном і народом із зобов'язанням відповідальності суверена перед народом. Гоббс не вказує на можливість розірвання договору, через обставини, що склалися.

Досліджуючи соціально-політичні погляди П. Гольбаха, дисертант розглядає як актуальні такі завдання політики, сформульовані французьким мислителем: узгодження й об'єднання інтересів людей для спільної діяльності та досягнення єдиної мети; підпорядкування особистих інтересів, устремлінь і забобонів людей суспільній волі з метою задоволення загальних потреб і зміцнення держави; захист свободи й безпеки кожного громадянина; передбачення ходу подій; проведення розумної зовнішньої політики із сусідніми державами і захист суверенітету країни; виховання громадян, формування їхніх звичаїв; турбота про народонаселення власної країни, проведення ефективної демографічної політики.

Вивчаючи роботи В. Парето "Компедіум із загальної соціології", Г. Москі "Правлячий клас", Р. Міхельса "Соціологія політичної партії в умовах демократії", дисертант звертає увагу на ряд важливих для дослідження висновків і положень: про роль правлячих і неправлячих еліт у політичній діяльності (Парето); про риси представників політичної еліти (Парето); про циркуляцію еліт (Парето); про правлячий клас і його функції в політичному процесі (Моска); про роль державної бюрократії

в механізмі політичної діяльності (Моска); про олігархію як неминучу форму великих соціальних структур (Міхельс).

Вагомим є внесок у теорію політичної діяльності М. Вебера. Веберівське визначення політики, а також положення вченого про професіоналізацію політики та якості політика, про легітимність політичного панування і лідерства, про компромісний підхід до взаємовідносин моралі й політики, про партійну діяльність і бюрократію слугують певною методологічною основою для осмислення політичної діяльності автором дисертації.

Марксистський підхід до трактування політичної діяльності автор дисертації розглядає як одну зі складових марксистської парадигми в цілому, що базується на розумінні політики як специфічної форми людської діяльності, детермінованої насамперед виробничими, матеріальними відносинами, панівним способом виробництва. Її мета і зміст визначаються природою класів, їхніми інтересами й потребами.

У дисертації аналізуються погляди М. Бердяєва, І. Львіна, М. Острогорського, П. Сорокіна – прихильників елітарного підходу до політичної діяльності. Ці мислителі підкреслюють взаємозв'язок елітарного правління зі змістом і характером політичної діяльності.

Заслужовують на увагу погляди М. Бердяєва і П. Сорокіна на аристократію як суб'єкт політичної діяльності. Розвиваючи ідею про правлячу меншість (аристократію), мислителі вказують на небезпеку замкнутості й закритості аристократії, протиставлення себе народові й перетворення на самостійну касту.

М. Бердяєв розглядає аристократію не тільки як соціальну групу, але й як духовне начало.

Методологічну цінність для даного дослідження має вчення М. Острогорського про вирішення протиріч бюрократичної системи партійної діяльності в умовах демократії. Основні положення політичної програми вченого – про відмову від практики інертних партій, що ставлять своєю кінцевою метою владу, а не артикуляцію й агрегування інтересів соціальних груп, про заміну принципу колективної відповідальності персональною відповідальністю міністрів і депутатів, про компетентність, професіоналізм і принциповість у сфері політичного управління – розглядаються в дисертації як принципи аналізу партійної діяльності в сучасних умовах і шляхи підвищення ефективності політичної діяльності в інтересах українського суспільства.

Показуючи позитивне й обмеженість інтерпретації політичної діяльності В. Леніним, автор зазначає, що ленінські праці містять теоретичний потенціал, який сприяє осмисленню політичного радикалізму як виду політичної діяльності, виявленню причин розбіжності споконвічних намірів і кінцевих результатів прихильників радикалізму.

Аналізуючи соціально-політичні погляди М. Драгоманова, І. Франка, М. Грушевського, автор дослідження констатує, що вони, будучи прихильниками антропоцентричного підходу до політичної діяльності,

основним критерієм оцінки державних структур і політиків уважали служіння народові. Так, М. Драгоманов, дотримуючись принципів європейського лібералізму, вважав, що завданням прогресивного державного діяча є мінімізація ролі держави у суспільному житті й максималізація свободи особистості, заперечуючи абсолютизацію ролі насильства у політичній діяльності.

Заслугує на увагу сформований І. Франком ідеал політичного лідера й політичного діяча. Політик, з погляду І. Франка, має бути здатний розуміти свій народ і виражати його інтереси, вести його за собою, не звертаючи уваги на особисті проблеми й тимчасові конфлікти з послідовниками.

Що ж стосується творчості і практичної діяльності М. Грушевського, то, будучи соціалістом за своїми переконаннями, він значно вплинув на визвольний рух українського суспільства в перші десятиліття ХХ ст., а також на розвиток теорії політичної діяльності. Як учений і політичний діяч М. Грушевський виступав прихильником моральної політики, квінтесенцією якої є служіння народові своєї країни, був прибічником пошуку згоди і компромісів між різними політичними силами.

У дисертації аналізуються соціально-політичні погляди В. Липинського й Д. Донцова, які розвивали теорію політичної діяльності відповідно: а) у рамках доктрини української монархічної державності; б) у руслі концепції волюнтаризму й інтегрального націоналізму.

Підбиваючи підсумки аналізу політичної діяльності в науковій літературі (ХV–ХХ ст.), дисертант констатує, що в цей історичний період набули обґрунтування та розвитку такі ідеї й положення як походження і природа політичної діяльності, інститути і суб'єкти політики, характер і принципи державного управління, технології володарювання.

У другому розділі “Сучасні концепції політичної діяльності” на підставі критичного розгляду її трактувань у західноєвропейській, російській та українській політичній науці розробляється краща логіка дослідження політичної діяльності, визначаються її сутність, структура, спрямованість, узагальнюється й конкретизується уявлення про досліджуваний феномен як систему суб'єктно-об'єктно-суб'єктних відносин.

У підрозділі 2.1. “Сутність політичної діяльності та її структурні компоненти” автор фокусує увагу на з'ясуванні концепту “політичне”. На підставі аналізу поглядів Х. Арендт, П. Бурдьє, Ж. Денкена, Б. Сутора, ряду українських і російських учених обґрунтовується висновок, що політичне, будучи складним і багатограним явищем, охоплює сукупність відносин, інститутів, процесів, пов'язаних із владою, державним устроєм і державним правлінням. Будь-яка проблема набуває політичного характеру, якщо вона пов'язана з інтересами соціальних груп або суспільства в цілому й потребує для свого регулювання (розв'язання) влади й підпорядкування.

Політична діяльність розглядається як вид соціальної активності, що базується на використанні політичної влади та її ресурсів, спрямований

на регулювання й узгодження соціальних інтересів і відносин з метою розвитку суспільства як цілісної системи.

Сутність політичної діяльності полягає в наявності кооперативних і водночас ієрархізованих взаємодій панівних і підвладних, орієнтованих на пріоритетний розподіл ключових ресурсів спільності (суспільства в цілому) на користь найбільш перспективних (з погляду панівних) структур та узгодження їхніх приватних інтересів із суспільними потребами з метою подальшого самозбереження й розвитку соціуму.

На думку автора дослідження, політичній діяльності властиві такі ознаки: використання у процесі її здійснення політичної влади й різноманітних ресурсів; спрямованість на зміну або розвиток явища в цілому, чи то село, чи місто, область, держава; асиметричний характер диспозиції політичних гравців, що вказує на розбіжність підходів політиків до оцінки соціальних процесів, їхніх ресурсів, до визначення шляхів розв'язання соціальних проблем і протиріч; конкурентний тип взаємодії суб'єктів політичної дії; багаторівневість міжгрупової політичної взаємодії; ризиковість, негарантованість у своїх результатах; здійснення на професійній основі та використання як провідної технології політичного рішення.

У роботі показано, що політична діяльність, будучи системою суб'єктно-об'єктних відносин і взаємодій, має складну структуру, яка включає суб'єкти, об'єкти, технології та результати цієї діяльності. Слідом за П. Бурдє, Ю. Качановим, О. Борисенковим, автор вважає, що справжнім суб'єктом політичної діяльності може вважатися тільки той, хто володіє політичною владою і здатний професійно розпоряджатися нею.

Автор поглиблює уявлення про політичну суб'єктність – якісну характеристику актора політичної діяльності, що виражається у здатності до свідомих, суверенних, раціональних і передбачуваних політичних дій.

У підрозділі 2.2. *“Типологія та спрямованість політичної діяльності”* проаналізовано підходи до класифікації політичної діяльності, зазначається, що проблема типології політичної діяльності є досить складною і, водночас, актуальною. В 1990-і роки зроблено лише перші, але загалом вдалі спроби її розв'язання.

Не заперечуючи існуючі в літературі підходи до типології політичної діяльності, автор пропонує типологізувати останню за такими критеріями: суб'єкт політичної діяльності; рівень функціонування у політичній системі; особливості міжсуб'єктних (суб'єктно-суб'єктних) взаємодій у рамках існуючої політичної влади, а також між владою і соціальним середовищем; мотиваційні характеристики політичної діяльності; ступінь інституціоналізації політичної діяльності; рівень професіоналізму політичної діяльності.

У підрозділі сформульовано авторське розуміння спрямованості політичної діяльності. Дисертант обґрунтовує положення про те, що спрямованість політичної діяльності, зумовлюючись сукупністю

об'єктивних і суб'єктивних факторів, які склалися в країні, може мати мінімум три моделі реалізації. Перша модель – спрямованість на реалізацію переважно суспільно значущих цілей, проєктів, завдань; друга – спрямованість на здійснення переважно кланових та інших, егоїстичних за своєю суттю, цілей і задумів; третя модель – спрямованість, яка забезпечує на практиці відносно безконфліктне поєднання суспільних, групових та індивідуальних інтересів.

У дисертації аргументується теза про те, що одним з основних протиріч, пов'язаних з реалізацією суспільно значущої моделі спрямованості політичної діяльності в Україні, є невідповідність рівня професійної компетентності, відповідальності й морального розвитку багатьох суб'єктів політичної діяльності реальним цілям і завданням українського суспільства. Політики України роз'єднані в ціннісному відношенні, з ряду принципових питань внутрішньої і зовнішньої політики.

У *підрозділі 2.3. "Політична діяльність як суб'єктно-об'єктно-суб'єктні відносини"*, спираючись на суб'єктно-діяльнісний і конфліктно-дискурсний підходи, проаналізовано практику взаємодій суб'єкта й об'єкта, а також суб'єктів політики між собою у процесі здійснення політичних практик. Показано, що в умовах української політичної системи становлення і розвиток інституціональних суб'єктів політичної діяльності відбувається складно і суперечливо. Суб'єкти політичної діяльності досить часто діють непрофесійно, асинхронно, переслідуючи приватний, егоїстичний інтерес. Мають місце і відтворення як колишніх схем політичної діяльності, так і стереотипне виконання новими політичними структурами колишніх функцій.

Тому настільки пильна увага до проблеми взаємодії інституціональних суб'єктів політичної діяльності. Результати дослідження демонструють, що в діяльності національних і регіональних політиків досить сильні суб'єктивні фактори, зумовлені недосконалою правовою базою, частою зміною апарату владних структур, динамічно змінюваною суспільно-політичною обстановкою.

У дисертації проводиться думка про слабку підтримку масами політичних рішень українських політиків у період після 1991 р. (за винятком активності українських громадян восени 2004 р.). Це пояснюється реакцією українського суспільства на помилки та прорахунки суб'єктів політичної діяльності, нехтування ними суспільних інтересів, загальноприйнятих моральних норм.

Обґрунтовується, що зв'язок успішності реалізації політичних рішень із підтримкою їх суспільством досить суперечливий і на різних етапах політичного процесу виявляється й реалізується з різним ступенем вираженості. Характер, зміст і форми цього зв'язку зумовлюються не тільки проголошеними метою і програмами, але і сформованою конкретною соціально-політичною ситуацією, ходом і соціальними наслідками перетворень, рівнем професіоналізму й відповідальності політиків, станом громадянської та політичної культури мас.

З огляду на специфіку українського політичного поля автор дослідження, крім офіційних суб'єктів політичної діяльності, аналізує суб'єкти невиборної влади, які впливають на процеси формування й реалізації політики: бюрократії, групи інтересів, корпоративізм.

У роботі простежується тенденція політизації бюрократії, що пов'язується:

а) з можливостями бюрократії брати участь у розподілі та розміщенні ресурсів, що істотно впливають на життєдіяльність суспільства, регіону;

б) із професіоналізмом цієї соціальної групи.

Держслужбовці найчастіше більш компетентні в ряді питань, ніж політики. Складна ситуація в Україні погіршується невизначеністю, нечіткістю правил, що встановлюють сферу компетенції бюрократії, а також нерідким відступом від дотримання на практиці "Закона України "Про державну службу", прийнятого в 1993р.

Дотримуючись точки зору, що політизація бюрократії є об'єктивним процесом, автор вважає актуальним не сам процес політизації, а характер професійного поведіння бюрократії як специфічної соціальної групи в умовах політизації. Одна справа, якщо бюрократія всупереч політичній настанові політичного керівника, нелегально сприяє якій-небудь політичній силі, групі інтересів у здійснюваній ними політиці, тим самим порушуючи принципи держслужби й обов'язку державного службовця. Такий тип політизації потрібно розглядати як нелегітимний, що завдає шкоди меті політичної діяльності. Зовсім інший за характером тип політизації виникає, якщо бюрократія неупереджено будує відносини з різними групами інтересів, діє, виходячи з погоджених мети і завдань політичної діяльності.

Утвердження демократичних норм відносин між політиками й бюрократією в Україні пов'язане, насамперед, з підвищенням професіоналізму політиків, а також із законодавчим розмежуванням політичних і адміністративних посад у системі держслужби, чітким правовим визначенням порядку призначення та звільнення, характеру повноважень і відповідальності осіб, що займають такі посади.

Вирішальним чинником, що визначив розвиток відносин суб'єктів політичної діяльності та корпоративних утворень в Україні, стало зрощування влади й великого капіталу під час розподілу державної власності та подальшого переділу ринку. У ході перетворень в економічній сфері, що мали виражений антинародний характер, бюрократичний корпоративізм трансформувався в олігархічний, що сприяло посиленню політизації корпоративних утворень. У дисертації зазначається, що характер і масштабність залучення фінансово-промислових груп (ФПГ) до політичного процесу залежить не тільки від сукупного капіталу олігархічної групи, але й від прийнятих на даному етапі розвитку країни правил гри між державою та ФПГ. У цьому напрямі ніяка інша група громадян не може навіть віддалено зрівнятися з великим бізнесом за ефективністю діяльності. До основних форм впливу ФПГ на характер і зміст політичної

діяльності можна віднести: участь у формуванні найвищих органів влади; контроль за призначеннями на найвищі державні посади; фінансування виборчих кампаній окремих політичних сил і політиків; ініціювання створення політичних партій та їх спонсорування; купування посад у структурах центральної й регіональної виконавчої влади та ін.

У підрозділі формулюється сукупність заходів, спрямована на поворот корпоративізму від “олігархічного” до “демократичного”: прийняття нормативних актів, що забезпечують переведення відносин суб’єктів політичної діяльності та суб’єктів інтересів великого бізнесу у правове поле; укладення довгострокових компромісних угод про зобов’язання й відповідальність суб’єктів двох зазначених сторін; створення легальних форм лобіювання для того, щоб їх можна було контролювати тощо.

У висновках по другому розділу вказується, що компоненти, які входять до системи політичної діяльності, утворюють соціально-політичний механізм, призначення якого – забезпечення політико-адміністративного керівництва й управління суспільними відносинами. Прогресивна трансформація українського суспільства й держави об’єктивно потребує негайного вдосконалення суб’єктно-об’єктно-суб’єктних відносин у системі політичної діяльності.

Третій розділ “Становлення політичних партій України як суб’єктів політичної діяльності” містить аналіз діяльності українських партій у контексті їхнього розвитку й участі в політичному трансформаційному процесі сучасної України.

У підрозділі 3.1. *“Роль політичних партій у системі політичної діяльності”* показано, що місце й роль партій у системі політичної діяльності зумовлюються низкою факторів: типом політичного режиму в країні; типом політичної партії (парламентська – позапарламентська; правляча – опозиційна); характером діяльності (легальний, напівлегальний, нелегальний); політичним досвідом і традиціями діяльності; кількісно-якісними характеристиками партії.

Вирішальне значення для виконання партією свого призначення як суб’єкта політичної діяльності має її здатність виконувати такі функції: артикуляція й агрегування інтересів певних соціальних груп; боротьба за здобуття політичної влади; використання політичної влади з метою здійснення суспільно значущих завдань; контроль за діяльністю державних органів або формування та здійснення прийнятого політичного курсу; політичне виховання й ідеологічна соціалізація виборців.

У дисертації обґрунтовується положення про те, що, як у минулому, так і сьогодні, партіям властива тенденція до олігархізації й бюрократизації. Партії можуть спотворювати волю народу і його окремих груп, роз’єднувати й протиставляти складові частини суспільного організму, не допускати до влади рядових громадян, сприяти корупції в органах державної влади й управління. Крім того, занадто велика кількість політичних партій може стримувати процеси соціалізації громадян і т. п.

З погляду автора політичні партії, безумовно, слід розглянути як атрибут демократії та суб'єкт політики. Однак суть проблеми полягає в тому, чи здатна партія бути ефективним інститутом системи представництва, що забезпечує артикуляцію й агрегування інтересів певних соціальних груп, чи в її діяльності буде превалювати заклопотаність технологічними сторонами виборчих кампаній, лобіюванням інтересів своїх спонсорів і перетворення вреспіт-ресіт на специфічну електорально-професійну організацію. Еволюція партії в структуру з надання політичних послуг окремим особам або групам осіб сприятиме перемозі в ній бюрократичних та олігархічних тенденцій і відповідно – істотному зниженню демократичного потенціалу.

У підрозділі 3.2. *“Специфіка розвитку партійної діяльності у політичному полі України”* проаналізовано умови, за яких формувалася багатопартійність у сучасній Україні, показано, що політичне поле країни в розглянутий період було досить суперечливим. Воно містило окремі сприятливі передумови виникнення й діяльності партій, але, водночас, у ньому відбувалися процеси, мали місце явища, що ускладнювали й утруднювали демократичну партійну розбудову.

Обґрунтовується висновок про те, що політичні партії України в перші десятиліття її незалежного розвитку відіграли як прогресивну, так і негативну роль у політичному процесі країни, у становленні держави та громадянського суспільства.

Прогресивна роль полягає в тім, що партії певною мірою сприяли демократизації суспільства, розвитку політичної участі громадян, формуванню політичного лідерства.

Негативна роль, з погляду автора дослідження, виражається в тім, що вони, через низку об'єктивних і суб'єктивних причин, не змогли артикулювати й агрегувати інтереси існуючих у країні великих соціальних груп і верств населення. Більшість українських партій – це бізнес-проекти, призначення яких полягає в лобіюванні бізнес-інтересів на загальнонаціональному й регіональному рівнях.

На підставі аналізу електоральної партійної активності, діяльності парламентських партій, а також поведіння партійних організацій та їхніх лідерів у міжвиборні періоди формуються протиріччя, властиві діяльності українських партій. Це протиріччя: між соціальною значущістю партійної діяльності та її реальним змістом; між закріпленнями у програмах партій цінностями демократії та здатністю партії здійснювати їх на практиці; між роллю лідера партії та здатністю нинішніх керівників партій ефективно, суспільно корисно виконувати лідерські функції; між змістовими компонентами діяльності та використовуваними технологіями; між основними принципами внутрішньопартійної демократії та реально застосовуваними нормами і стилем діяльності керівництва, партії в цілому; між офіційно проголошеними, закріпленими у відкритих документах партії (програма, статут) метою, завданнями й різними латентними проявами діяльності.

Поглиблюються уявлення про принципи оновлення політичних партій, реалізація яких може сприяти підвищенню результативності партійної діяльності в Україні. Основною частиною системи принципів, з погляду автора, є такі керівні правила: освоєння партіями сучасної політичної культури, ядром якої є розуміння політики як діяльності щодо узгодження різноманітних соціальних інтересів; здійснення партійної діяльності з обов'язковим врахуванням моральної детермінанти; орієнтація діяльності на основоположні цінності демократії (дотримання прав і свобод людини та громадянина, соціальна рівність тощо); подолання жорсткого централізму й бюрократизму; перехід до гнучкої організаційної моделі, що характеризується відкритістю стосовно власного суспільства й зовнішнього світу, диференційованою та розгалуженою за способами організації, за функціями і компетенціями; реальний, а не віртуальний, зв'язок із суспільством, зі своїми прихильниками і симпатиками; оновлення керівного ядра, залучення до нього перспективних представників молоді; політична відповідальність керівників партії за прийняті рішення.

У висновках по розділу зазначається, що підвищення ефективності партійної діяльності в Україні пов'язане з вирішенням протиріч, що склалися в цій діяльності. Вказується на необхідність налагодження демократичного механізму залучення партій до роботи органів представницької та виконавчої влади, підвищення політичної зрілості партій, корінне оновлення партійної еліти.

У четвертому розділі *“Політична інженерія як інструмент функціонування політичної діяльності в українському соціумі”* поглиблюються уявлення про можливості сучасних технологій для оптимізації політичної діяльності та підвищення її ефективності.

У підрозділі 4.1. *“Технології політичної діяльності: поняття, сутність, типологія”* аналізуються погляди зарубіжних та українських учених стосовно понять “політичні технології”, “технології в політиці”, що відображають технологічну сторону політичної діяльності, обґрунтовується положення про необхідність введення в обіг категорії “технології політичної діяльності”. З погляду автора, технології політичної діяльності – це сукупність теоретично обґрунтованих методів, процедур, прийомів і способів як власне політичних, так і організаційно – адміністративних, інформаційно-комунікативних, дипломатичних, фінансових, психологічних, використовуваних суб'єктами політичної діяльності для розв'язання конкретних проблем у суспільному житті, а також розв'язання завдань, що безпосередньо стосуються завоювання, утримання, організації та використання політичної влади. Їхня суть полягає в системному поєднанні наукового знання, управлінських здібностей та інтересів (суспільних, національних, державних, великих суспільних груп, корпоративних тощо), мети і функцій політичного й державного уповаління. можливостей та елементів політичної діяльності.

Технології політичної діяльності породжуються сутністю, метою і специфікою даного виду діяльності. Вони існують у ній як найважливіша умова функціонування, трансформації та розвитку. Водночас, технології політичної діяльності виступають одним з регуляторів цієї діяльності, що визначає логіку її протікання, а також можливі обмеження.

У роботі формулюються такі риси технологій політичної діяльності: спрямованість на реалізацію політичних інтересів і цілей, розв'язання проблем і протиріч у сфері політики; поширеність на все поле політичної влади й державного управління; здатність переводити у площину практичної діяльності політичне знання, закономірності, норми й принципи політики; головними користувачами даних технологій є політичні еліти й лідери, а також їхні команди; об'єктом впливу виступає політична свідомість та поведіння соціальних груп і верств, етносів, демографічних і професійних груп; найвищим критерієм ефективності є реальне досягнення політичної мети.

Підкреслюється, що одним з раціональних підходів до типологізації технологій політичної діяльності є їх розходження за предметними сферами політичної взаємодії, а усередині предметних сфер – за функціональними, інструментальними і процедурними ознаками.

Істотними характеристиками технологій політичної діяльності є їхня раціональність та ефективність. Раціональними можна вважати ті технології, які забезпечують поступовість соціальних змін, сприяють саморегуляції, самонастроюванню в системі соціально-економічних і політичних відносин, ведуть до збереження або досягнення стабільності в суспільстві.

Під час аналізу ефективності технологій зазначається, що немає технологій, які забезпечують результативність політичної діяльності в різних умовах і ситуаціях. Можна говорити про ефективність технологій у конкретних умовах і ситуаціях, про реалізованість на тому або іншому ресурсному, людському матеріалі, про використання в конкретній країні і навіть в окремо взятому регіоні.

У підрозділі 4.2. *“Основні різновиди технологій політичної діяльності”* автор виділяє й аналізує такі технології як політичне рішення й політичні переговори.

Політичне рішення розглядається як технологія перетворення суспільних вимог на загальнообов'язкові й публічні норми, що регулюють соціальні відносини і визначають розподіл ресурсів у суспільстві з метою розв'язання політично значущих проблем. Це усвідомлений вибір суб'єктом політичної діяльності варіанта дій з багатьох можливих, котрий зумовлюється діалектикою таких понять як свобода і відповідальність. Існує залежність між статусом суб'єкта, що приймає рішення, і ступенем його свободи та відповідальності. Чим вищий статус суб'єкта, тим більше можливих варіантів дії, отже, тим вищий ступінь його свободи у виборі. Але разом з тим – і вищий рівень його соціальної відповідальності за обраний варіант.

Підкреслюється актуальність питання – хто готує і приймає політичні рішення? Відповідь на нього не завжди можна дати лише на підставі конституції, де визначається компетенція різних політичних інститутів, закріплюються основоположні правила, норми, процедури, що стосуються прийняття рішень. Можливі варіанти, за яких політичні інститути, покликані приймати рішення, перебувають під сильним впливом певних політичних і економічних сил. Останні на різних етапах процесу підготовки і прийняття рішень можуть контролювати діяльність формальних політичних інститутів або безпосередньо впливати на них з метою вираження, закріплення і реалізації в рішеннях своїх інтересів.

Показано, що процес підготовки і прийняття рішень в Україні в 1990-і роки відбувався у складних і суперечливих соціально-політичних умовах: системна криза, у якій перебувало суспільство; брак у політиків досвіду самостійного прийняття рішень у суспільстві, що трансформується, і державі; перманентна боротьба різних політичних сил за владу; незріле, духовно ослаблене й роз'єднане громадянське суспільство.

Робиться висновок, що ці умови сприяли закріпленню в українській політиці так званого “візантійського” стилю управління, що припускає, як правило, тіньові й напівтіньові способи прийняття політичних рішень. Правлячі політичні сили приймали рішення без врахування думок громадян. Більше того, інтереси більшості громадян з актуальних проблем нерідко ігнорувалися, що не зближало народ і владу, а сприяло їхньому відчуженню й нерозумінню.

Одним з найбільш негативних і соціально небезпечних явищ у діяльності політиків стало отождення політичних рішень зі звичайним товаром, за який слід платити готівкою. В українському політичному процесі оформилася й сьогодні зберігається тенденція, яка виражається в тім, що суспільні інтереси виявилися нічийними, не набули товарної форми. У той же час вузькогрупові, кланові й т.п. оформилися в товарну форму політичних рішень, що продаються і купуються. В умовах необмеженого, дикого політичного ринку, коли покупці й багато продавців політичних рішень вирізняються нерозвиненою моральністю, прагненням до протиправного збагачення, олігархічні групи й інші власники великих капіталів можуть скуповувати найважливіші рішення, залишаючи тим самим більшість українського суспільства незаможною, приниженою і беззахисною. Названа вище тенденція збільшує свій негативний потенціал, виходячи за національні рамки. Розглядаючи передумови і шляхи підвищення суспільної результативності політичних рішень, дослідник акцентує увагу на проблемі політичних ризиків, радикальній зміні інституціонального середовища, формуванні нового типу організації владних відносин.

Досліджується роль політичних переговорів у досягненні мети політичної діяльності. Політичні переговори як технологія політичної діяльності являють собою специфічний вид міжособистісної взаємодії

сторін, що спрямований на розв'язання політичних конфліктів або організацію співробітництва і припускає спільне ухвалення рішення. Політичні переговори багатофункціональні і припускають одночасно реалізацію декількох функцій, що зазвичай утворюють ієрархію, у якій одна є більш важливою для тієї або іншої сторони, а інша – менш важливою. Але функція спільного розв'язання проблем залишається основною функцією переговорного процесу, її успішна реалізація істотно впливає на зміст інших функцій (інформаційно-комунікативна; регулятивна; функція зв'язку із громадськістю; політичне маніпулювання й ін.).

Показано, що український національний стиль переговорної діяльності, з огляду на нетривалий період самостійного розвитку України, а також незавершеність і суперечливість становлення української політичної еліти, перебувають у стадії формування. Можливе припущення, що процес утвердження українського стилю переговорів відбуватиметься досить тривалий час і суперечливо. Суттєво впливатимуть на нього: своєрідність геополітичного положення країни; певний соціокультурний розкол українського суспільства; невисока професійна культура правлячого класу; брак узгодженості в діях державних політичних діячів і лідерів; поліконфесійність країни; типові властивості національного характеру української нації і національного характеру інших великих етносів, що проживають в Україні.

Аналізуються причини низької ефективності переговорної діяльності українських політиків і дипломатів, які автор вбачає у відсутності послідовності у внутрішньополітичному й зовнішньополітичному курсах країни; відсутності єдності поглядів українського правлячого класу на реформування суспільства й стратегічні зовнішньополітичні орієнтири; непродуманому підході до формування складу переговорної делегації та призначенні її керівника; низькому рівні професіоналізму й відповідальності ряду українських політиків у застосуванні технологій переговорів.

У підрозділі 4.3. *“Компроміси як невід’ємний компонент сучасної політичної діяльності”* поглиблюються уявлення про компроміси в політиці.

Автором дається дискурс, що уточнює змістові компоненти політичного компромісу. Так, політичний компроміс можна розглядати, по-перше, як соціально-політичний феномен, сутністю якого є угода, досягнута шляхом взаємних поступок; по-друге, як принцип політичної діяльності, дотримання якого допомагає розв'язувати багато проблем і протиріч соціально-політичних відносин, підвищувати результативність політики; по-третє, як політичну технологію, що має універсально-прикладний характер. Суб'єктами компромісу усередині країни можуть виступати політичні й суспільні діячі, еліти, лідери, різні політичні інститути, суспільно-політичні організації, рухи, що виражають потреби й інтереси тих або інших соціальних верств, груп, класів, націй та етнічних утворень, конфесій. У рамках світового співтовариства, окремих регіонів

учасниками компромісу можуть бути держави та їх утворення (союзи, блоки), міжнародні організації.

Реалізацію компромісу як принципу політичної діяльності дисертант пов'язує з такими професійними якостями політика: здатністю розуміти місце і роль компромісів в узгодженні політичних інтересів, вчасно виявити доцільність компромісу там, де існує об'єктивна потреба в ньому, де виникла реальна можливість компромісної угоди; умінням зважувати всі "за" і "проти" і, водночас, переконувати своїх партнерів піти на компроміс; готовністю проявляти ініціативу й політичну волю для досягнення угоди; здатністю передбачати наслідки політичного компромісу, розпізнати й уникнути невідданого, суперечливого інтересам суспільства, соціальної групи й т.п. варіанта компромісу.

Підкреслюється, що політичні компроміси, як правило, підпорядковуються стратегічній меті і завданням розвитку країни, держави, регіону, етносу, політичної партії тощо. Вони повинні бути своєчасними, оскільки затримка з компромісом позбавляє його сенсу або унеможливорює укладення угоди, тому що в одній опонуючій або в обох сторонах відбувається атрофія здатності до угоди. Зміст компромісів може впливати на трансформацію суспільної свідомості. Тому безпечні лише ті компроміси, при яких зберігаються принципи складові культури, моралі, релігії, національного менталітету.

У дисертації аналізується низка компромісів, що відбулися в українському політичному полі в 1990-і – на початку 2000-х рр. Не заперечуючи наявності деякого позитиву в освоєнні тактики компромісів нашими політиками, автор показує, що компромісна діяльність дуже болючо приживається в політичному полі України. Компроміс українськими політиками розуміється, зазвичай спотворено, як перемога однієї групи політиків над іншою, без врахування відповідальності за прийняті домовленості. Обґрунтовується висновок про необхідність знайдення нашими політиками професійної культури, освоєння технології й тактики компромісів.

У підрозділі 4.4. *"Технологічний потенціал політичних комунікацій як умова ефективної політичної діяльності"* аналізується роль політичних комунікацій – політичного дискурсу, політичних дебатів, а також інтернет-технологій у досягненні мети внутрішньої та зовнішньої політики.

Відповідно до теорії комунікативної дії Ю. Хабермаса дискурс є таким способом політичної комунікації, що вимагає дотримання комплексу чітких правил: по-перше, участь у дискурсі відкрито для будь-якого суб'єкта при його повній рівноправності з усіма іншими учасниками дискурсу; по-друге, у дискурсі забороняється чинити будь-який примус із метою досягнення згоди; по-третє, учасники дискурсу можуть діяти лише на підставі мотиву досягнення кооперативної й аргументованої згоди.

Дискурс як спосіб політичної діяльності набув певного розвитку в сучасній Україні. Найбільш помітно це виявляється в політичній практиці

українських парламентаріїв. Окремі фрагменти політичного дискурсу мають місце в комунікаційному обміні між інститутами державної влади та громадянським суспільством.

Аналіз політичного дискурсу в політичному полі України дозволяє констатувати, що він має поки що переважно формальний, симулятивний характер, не став повноцінним і ефективним засобом політичної діяльності. Діяльність правлячого класу непрозора, фактично закрита для громадського контролю. Рішення щодо важливих для суспільства питань приймаються без широкого обговорення з опозицією, експертами, громадськістю. У політичному дискурсі влади й опозиції присутній, в основному, радикальний конфліктний дискурс: взаємні звинувачення й обоюдна огульна критика. Майже відсутня практика дискурсу погоджень актуальних завдань внутрішньої та зовнішньої політики.

Ускладнюють поширення дискурсивного способу діяльності, на думку дисертанта, такі фактори: відсутність у країні традиції політичного дискурсу; професійна і психологічна неготовність багатьох політиків до застосування дискурсу; повільне збагачення політичної мови сучасною термінологією; невисока політична культура суспільства, нездатність багатьох громадян відрізнити демагогічні, популістські гасла від реалістичних пропозицій.

У дисертації аналізується перша практика політичних дебатів в Україні. Автор доходить висновку, що політичні дебати в демократичному суспільстві виконують ряд функцій: комунікативну; соціально-орієнтувальну; мобілізуючу; інтегративну, а також функції формування порядку денного й обмеження попиту виборців на політичний товар конкурента.

Сформульовано пропозиції, спрямовані на вдосконалення політичних дебатів у змістовому плані, організаційно-технологічному відношенні, комунікативно-контактному аспекті.

Аналізується мережа Інтернет як важлива складова політичних комунікацій, що утворюють інформаційне середовище політичної діяльності. Обґрунтовується, що Інтернет впливає на розв'язання багатьох проблем і протиріч політики, причому як у стабільному режимі функціонування політичної системи, так і в нестабільному, кризовому.

Інтернет надає ряд нових можливостей сучасним політикам: забезпечує доступ до інформаційних ресурсів; дає можливість підтримувати ділове спілкування з колегами, а також вступати в діалог з політиками опонентами; створює сприятливі умови в період передвиборчих кампаній для підтримки прямого і зворотного зв'язку з виборцями; сприяє вільному поширенню інформації в Мережі, що найменше піддає правовому регулюванню, цензурі та іншим видам фільтрації. Водночас Інтернет використовується і як деструктивний засіб політичної діяльності: поширення фальшивої інформації, політичних компромісів, екстремістських поглядів і гасел тощо.

У висновках по розділу вказується, що багатолічність політичної влади й державного управління породжує множинність технологій політичної діяльності. Політичні технології не всесильні, але саме грамотне,

кваліфіковане їх використання дає можливість впливати на політичний процес, здійснювати трансформацію українського суспільства й держави.

У Висновках дисертації підбито загальні підсумки проведеного дослідження, сформульовано основні підсумкові положення і практичні рекомендації.

Політична діяльність в умовах формування власної державності і водночас трансформації української соціально-економічної та політичної системи перебуває у стадії становлення і являє собою поки незрілий феномен, що характеризується суперечливістю, нестабільністю, гострою конфліктністю, невисокою ефективністю.

Визначальною причиною такої характеристики політичної діяльності в Україні є брак у країні повноцінної політичної еліти. Процес формування еліти поки не завершено. Сьогодні можна говорити лише про наявність політичних груп, які роз'єднані в ціннісно-світоглядному, політичному й організаційно-діяльнісному відношеннях.

Актуальним завданням, що стоїть перед українським суспільством, є відмова від антидемократичної, перекрученої моделі політичної діяльності, підпорядкування політики службі українському народові.

Конструктивну роль у відновленні політичної діяльності покликани відіграти фундаментальні (базисні) цінності, здатні охопити максимальне число інтересів. Ці цінності не можуть бути обрані довільно, а мають бути співвіднесені із суспільними ідеалами, культурою й менталітетом українського народу і бути значущими для всього суспільства.

Базисні цінності, що стали підставою ідеології держави й закріплені в Конституції України, могли б стати джерелом консолідації як українського суспільства, так і виникаючої національної еліти. Фундаментальні цінності, що підпорядковують собі мету, спрямованість і принципові положення політичної діяльності, могли б трансформувати останню у бік реалізації на ділі інтересів, значущих для всього суспільства.

Для стійкої й динамічної трансформації українського суспільства необхідна скоординована діяльність усіх гілок влади, спрямована на результативну діяльність політичних інститутів, коригування політико-правових норм, у тому числі й Конституції України. Це має сприяти зниженню гіперболізованої ролі невиборної влади "тіньових" груп тиску, що неадекватно впливають на зміст політичної діяльності.

Щоб уникнути негативних наслідків зрошення влади й різноманітних груп тиску, доцільно створити легальні форми лобіювання з метою їх контролю. Принципові форми, технології лобіювання закріпити в законі про лобістську діяльність, актуальність розробки й прийняття якого очевидні.

Демократизація політичної діяльності тісно пов'язана з подоланням корупції у сфері політики, що припускає послідовне реформування політичної системи суспільства, формування нової ідеології державної служби, забезпечення реальної відкритості прийняття політичних рішень.

Однією з дійових умов боротьби з корупцією може стати політична воля найвищих посадових осіб – Президента, Голови Верховної Ради, Прем'єр-міністра України.

Знайдення політичною діяльністю якісно нового стану пов'язане також із трансформацією політичних партій у суспільно-політичні структури, здатні пропонувати суспільству інноваційні програми розвитку, реально виражати й захищати інтереси соціальних груп і верств, поповнювати представницькі та інші органи державної влади й місцевого самоврядування перспективними, у тому числі молодими політиками.

Пропонується інституціалізувати в Україні опозицію, прийняти закон про правовий статус опозиції, закріпити в ньому принцип конструктивної відповідальної опозиції, створити умови для ведення повноцінного політичного дискурсу влади й опозиції.

Перехід до пропорційної виборчої системи висунув проблему розробки демократичного механізму формування партійних списків і закріплення його як доповнення в Законі України "Про політичні партії в Україні". Одним із принципів формування таких списків має стати принцип відкритості. Члени і прихильники партії, а також широка громадськість повинні мати можливість не тільки ознайомитися зі списками до виборів, але і впливати на їх формування.

З огляду на те, що технології є ефективним засобом досягнення оптимізації процесу політичної діяльності, одним із завдань політиків і політологів виступає використання адекватних ефективних методів, процедур, способів та логіки їх застосування залежно від поставлених і реалізовуваних завдань. При здійсненні вибору технологій повинні враховуватися критерії їхньої ефективності, до яких, як показує дане дослідження, належать: простота, гнучкість, надійність, економічність, адаптованість до об'єкта технології.

Конфліктний характер української політичної системи зумовлює необхідність зваженого, погодженого й відповідального підходу політиків до використання будь-якої застосовуваної технології, але особливо таких технологій як підготовка й ухвалення політичного рішення, політичні переговори, залагодження політичних конфліктів.

Суб'єктам політичної діяльності слід враховувати, що розвиток політичної свідомості громадян обмежує можливості використання "чорних" технологій, побудованих на обмані, популізмі, маніпулюванні свідомістю й поведінням людей, широко застосовуваних у минулі роки.

Необхідне моральне очищення інститутів політичної діяльності. Морально-етичні вимоги до політика і відповідальність за їх недотримання доцільно закріпити окремою статтею в Регламенті Верховної Ради України, а також у Законі України "Про державну службу", який потрібно прийняти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Кузьмин П.В. Политическая деятельность: теория и практика в современной Украине. Монография. – Симферополь: “Оригинал-М”, 2007. – 456 с. – 28,8 п.л.

(Рецензії: Габриелян О. А. Интересное издание (Рецензия на монографию П.В. Кузьмина “Политическая деятельность: теория и практика в современной Украине” // Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І.Вернадського. Т. 20 (59), № 2. Серія: Політичні науки, 2007. – С. 183-186; Обушний М. І. Рецензія на книгу “Кузьмин П. В. Политическая деятельность: теория и практика в современной Украине. Монография. – Симферополь: Оригинал-М”, 2007. – 456 с. // Політологічний вісник. – 36. наук. праць. – Вип. 30. К.: Знання України, 2007. – С. 436-438.).

Статті у наукових фахових виданнях:

2. Кузьмін П.В. Використання тактики компромісів як принципу політичної діяльності // Політологічний вісник. Серія: Філософія. Політологія. Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Вип. 46. – К., 2002. – С. 35-38. – 0,5 д.а.

3. Кузьмін П.В. Державний діяч і технології володарювання в ученні Нікколо Макіавеллі // Наукові записки. Вип. 20. – К.: Національна акад. наук України, Ін-т політичних і етнонаціональних досліджень, 2002. – С. 161-168. – 0,5 д.а.

4. Кузьмін П.В. Типологія політичної діяльності // Перспективи. – № 1 (17). Серія: Філософія, історія, соціологія, політологія. – Одеса, 2002. – С. 32-38. – 0,5 д.а.

5. Кузьмин П.В. Ответственность как принцип деятельности политика: сущность, содержание // Перспективы. – № 4 (20). Серія: філософія, історія, соціологія, політологія. – Одеса, 2002. – С. 130-135. – 0,5 д.а.

6. Кузьмін П.В. Критерії політичної суб'єктивності // Політологічний вісник. Серія: Філософія. Політологія. Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Вип. 52-53. – К., 2003. – С. 48-49. – 0,2 д.а.

7. Кузьмін П.В. Аристотель про політичну діяльність та якості політика // Наукові записки. Національна акад. наук України, Ін-т політичних і етнонаціональних досліджень. Вип. 22. – К, 2002. – С. 174-181. – 0,5 д.а.

8. Кузьмин П.В. Контроль за деятельностью бюрократии как фактор эффективности политической деятельности // Вестник СевГТУ. Вип. 50. Серія: Політологія. Сб. науч. трудов. – Севаст. нац. техн. ун-т – Севастополь, 2003. – С. 85-94. – 0,5 д.а.

9. Кузьмін П.В. Феномен політичного: деякі теоретичні аспекти // Актуальні проблеми політики: 36. наук. праць. Вип. 16. – Одеса: Астропринт, 2003. – С. 502-511. – 0,5 д.а.

10. Кузьмин П.В. Эффективность политической деятельности: понятие, условия, критерии // Політологічний вісник. 36-к наукових праць. Вип. 15. – К.: Знання України, 2003. – С. 237-248. – 0,65 д.а.

11. Кузьмин П.В. Политические коммуникации в контексте политической деятельности // Вестник СевГТУ. Вип. 52. Политология: сборник научн. трудов. Севаст. нац. техн. ун-т. – Севастополь, 2004. – С. 105-116. – 0,65 д.а.

12. Кузьмін П.В. Соціальна роль політолога за умов реформування українського суспільства // Актуальні проблеми політики: Збірник наукових праць. Вип. 9. – Одеса: Юридична літ-ра, 2000. – С. 209-213. – 0,5 д.а.

13. Кузьмин П.В. Политическая деятельность: сущность и характерные черты // Вчені записки Таврійського нац-го ун-ту ім. В.І. Вернадського. Науковий журнал. Т. 17 (56), № 1. Серія: Політичні науки. Сімферополь, 2004. – С. 20-25. – 0,5 д.а.

14. Кузьмин П.В. Политические решения в ретроспективе украинской государственной политики и пути повышения их эффективности в современных условиях // Перспективи. – № 4 (28). Серія: Філософія, історія, соціологія, політологія. – Одеса, 2004. – С. 68-74. – 0,5 д.а.

15. Кузьмин П.В. Политическое решение: сущность и типология // Вчені записки Таврійського нац-го ун-ту ім. В.І. Вернадського. Т. 18 (57), № 1. Серія: Політичні науки. – Сімферополь, 2005. – С. 21-27. – 0,5 д.а.

16. Кузьмин П.В. Политический курс и принципы его формирования // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Вип. 27. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2005. – С. 628-633. – 0,5 д.а.

17. Кузьмин П.В. Компромисс как технология выхода из политического кризиса // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Вип. 28. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2005. – С. 613-619. – 0,5 д.а.

18. Кузьмин П.В. Формирование политического курса украинского государства в современных условиях: геополитический аспект // Перспективи. – № 2-3 (26-27). Серія: Філософія, історія, соціологія, політологія. – Одеса, 2004. – С. 106-111. – 0,5 д.а.

19. Кузьмин П.В. Политические дебаты как технология политической коммуникации // Вестник СевГТУ. Вип. 71: Политология: Сб. научн. тр.; Севаст. нац. техн. ун-т. – Севастополь: Изд-во СевНТУ, 2006. – С. 57-68. – 0,5 д.а.

20. Кузьмин П.В. К вопросу о технологиях политической деятельности // Політологічний вісник. 36-к наук. праць. – К.: ТОВ "XXI століття: Діалог культур", 2005. – Вип. 19. – С. 195-203. – 0,7 д.а.

21. Кузьмін П.В. Вплив глобалізації на діяльність національних правлячих еліт // Політологічний вісник. 36-к наук. праць. – К.: ТОВ “ХХІ СТОЛІТТЯ: ДІАЛОГ КУЛЬТУР”, 2005. – Вип. 20. – С. 164-173. – 0,7 д.а.

22. Кузьмин П.В. Осуществление эффективной социальной политики как функция политической деятельности // Перспективы. – № 3 (31). Серия: Філософія, історія, соціологія, політологія. – Одеса, 2005. – С. 81-87. – 0,5 д.а.

23. Кузьмин П.В. Противоречия партийной деятельности как фактор сдерживания демократизации социально-политических отношений (на примере Украины) // Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Т. 19 (58), № 2. Серия: Політичні науки, 2006. – С. 64-70. – 0,5 д.а.

24. Кузьмин П.В. Оппозиционная политическая деятельность и демократизация общества // Вестник СевНТУ. Вип. 77: Політологія: Сб. науч. тр.; Севастоп. нац. техн. ун-т. – Севастополь: Изд-во СевНТУ, 2006. – С. 159-170. – 0,9 д.а.

25. Кузьмін П.В. Про роль діалогу в досягненні взаєморозуміння між суб'єктами політичного процесу // Науковий вісник Чернівецького університету: 36. наук. статей. Серия: Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. – Вип. 325-326. – Чернівці: Рута, 2007. – С. 64-68. – 0,4 д.а.

Статті в інших наукових виданнях та матеріали наукових конференцій:

26. Кузьмин П.В. К вопросу о контроле деятельности государственной бюрократии // Государственная власть и политическое участие: Материалы международной научной конференции / Редкол.: Ю.А. Бабинов и др. – Севастополь: Изд-во СевНТУ, 2003. – С. 96-97.

27. Кузьмин П.В. Роль политолога в жизни общества // Культура народов Причерноморья. – Симферополь, 1999. – № 11. – С. 191-195.

28. Кузьмин П.В. Роль политического лидера в возрождении общества (ретроспективный анализ) // Культура народов Причерноморья. – Симферополь, 2005. – № 69. – С. 122-125.

29. Кузьмин П.В. Роль национальных правящих элит как субъектов политической деятельности в условиях глобализации // Культура народов Причерноморья. – Симферополь, 2005. – № 75. – С. 35-38.

30. Кузьмин П.В. Професійна діяльність політолога в умовах трансформації українського суспільства // Матеріали Міжнародної наукової конференції “Демократія на пострадянському просторі: теорія і практика” // Політологічний вісник. Вип. 7. – К., 2000. – С. 90-96.

31. Кузьмин П.В. Роль национальных правящих элит в условиях глобализации // Сучасні проблеми управління: Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (29-30 листопада 2005 р., м. Київ) / Уклад.: Б.В. Новиков, І.І. Федорова. – К.: Політехніка, 2005. – С. 58-59.

32. Кузьмин П.В. Дискурс как способ политической деятельности // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Научный журнал. Серия: Философия. Т. 19 (58), № 2. – Симферополь: Тавр. нац. ун-т им. В.И. Вернадского, 2006. – С. 222-227.

33. Кузьмин П.В. Противоречия оппозиционной политической деятельности в современной Украине и некоторые пути их разрешения // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия: Философия. Т. 19 (58), № 1. Серия: Философия. – Симферополь: Тавр. нац. ун-т им. В.И. Вернадского, 2006. – С. 212-214.

34. Кузьмин П.В. Противоречия партийной деятельности как фактор сдерживания демократизации социально-политических отношений (на примере Украины) // IV Міжнародна конференція "Развиток демократії та демократична освіта в Україні". Тези доповідей. – Ялта, 28-30 вересня 2006 р. – С. 12.

35. Кузьмин П.В. Некоторые противоречия и проблемы становления демократии в Украине // Проблеми демократизації посткомуністичного суспільства у контексті європейського досвіду: Матеріали всеукраїнської наукової конференції, 10-11 листопада 1998 р. // Придніпровський науковий вісник. Вип. 95-96 (162-163) – Дніпропетровськ, 1998. – С. 124-126.

36. Кузьмин П.В. Социальная политика как предпосылка политической стабильности общества // Материалы второй межвузовской конференции "Политическая стабилизация: методологические проблемы и опыт Крыма", 16 апреля 1999 г. – Симферополь, ТЭИ. – 1999. – С. 49-51.

37. Кузьмин П.В. Политическая деятельность и демократизация общества // Альтернативы современной демократии в свете третьей мировой теории (Материалы симпозиума в Автономной Республике Крым, 13 февраля 2004 г.). – К., Феникс, 2004. – С. 79-83.

38. Кузьмин П.В. Политическая деятельность как фактор трансформации социально-экономической сферы Украины в 1990-е годы // Основные направления и проблемы совершенствования реформирования экономики Украины и Автономной Республики Крым: Материалы Межвузовской научно-практической конференции 7 апреля 2004 года. – Симферополь, 2004. – С. 88-93.

39. Кузьмин П.В. Роль национального лидера в возрождении общества // Тезисы докладов XI научно-теоретической конференции профессорско-преподавательского состава, аспирантов и студентов Крымского государственного инженерно-педагогического университета. – Симферополь: НИЦ КИПУ, 2005. – С. 200-201.

АНОТАЦІЯ

Кузьмін П.В. Політична діяльність: теоретичні засади та практика сучасної України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси. – Одеська національна юридична академія, Одеса, 2008.

У дисертації здійснено комплексне дослідження політичної діяльності, що включає історичні, теоретико-методологічні й технологічні аспекти. У роботі вперше в українській політології розглянуто й систематизовано підходи до осмислення політичної діяльності у працях мислителів минулого, зокрема ряду українських мислителів, показано цінність і актуальність “універсалій” політичної діяльності, сформульованих у роботах учених.

У дисертації запропоновано новий підхід до теоретико-методологічного обґрунтування дослідження політичної діяльності, який базується на розумінні світу політичного як різнорівневої та безупинно змінюваної реальності, що володіє властивостями інклюзивності, просторовості, темпоральності, сталості і нестабільності.

Суттєво уточнено поняття політичної діяльності. Показано, що політична діяльність є специфічним видом людської діяльності, який базується на використанні політичної влади і спрямований на врегулювання й узгодження соціальних інтересів і відносин, самозбереження й розвиток суспільства як цілісної системи.

Виявлено структуру, типологію і спрямованість політичної діяльності, визначено роль у ній професійних груп політиків. Сформульовано передумови результативної політичної діяльності. Проаналізовано причини низької ефективності політичної діяльності в Україні. Показано, що в реальній політичній діяльності спостерігається тенденція політизування бюрократії. Остання за своїми функціями фактично наближається до функцій суб'єкта політичної діяльності. Привласнення бюрократією не властивих їй функцій породжує протиріччя між проголошеними демократичними цілями й цінностями, з одного боку, і бюрократичними способами їх досягнення – з другого.

Проаналізовано характер і виявлено форми впливу фінансово-політичних груп на політичні процеси в українському суспільстві. Сформульовано протиріччя партійної діяльності в сучасній Україні.

Ключові слова: політична діяльність, політик, політична еліта, правлячий клас, бюрократія, політична партія, технології політичної діяльності, політичне рішення, політичні переговори, компроміси в політиці.

АННОТАЦИЯ

Кузьмин П.В. Политическая деятельность: теоретические основы и практика современной Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора политических наук по специальности 23.00.02 – политические институты и процессы. – Одесская национальная юридическая академия, Одесса, 2008.

В диссертации осуществлено комплексное исследование политической деятельности, включающее исторические, теоретико-методологические и технологические аспекты.

В работе впервые в украинской политологии рассмотрены и систематизированы подходы к осмыслению политической деятельности в трудах мыслителей прошлого, в том числе ряда украинских мыслителей, показана ценность и актуальность “универсалий” политической деятельности, сформулированных в работах ученых.

В диссертации предложен новый подход к теоретико-методологическому обоснованию исследования политической деятельности, основанный на понимании мира политического как разнородной и непрерывно изменяющейся реальности, обладающей свойствами инклюзивности, пространственности, темпоральности, устойчивости и нестабильности.

Уточнено понятие политической деятельности. Показано, что политическая деятельность представляет собой специфический вид человеческой деятельности, основывающийся на использовании политической власти и направленный на урегулирование и согласование социальных интересов и отношений, самосохранение и развитие общества как целостной системы.

Выявлены структура, типология и направленность политической деятельности, определена роль в ней профессиональных групп политиков. Сформулированы предпосылки результативной политической деятельности. Проанализированы причины низкой эффективности политической деятельности в Украине.

Показано, что в реальной политической деятельности наблюдается тенденция политизации бюрократии. Последняя по своим функциям фактически приближается к функциям субъекта политической деятельности. Присвоение бюрократией не свойственных ей функций порождает противоречие между провозглашенными демократическими целями и ценностями, с одной стороны, и бюрократическими способами их достижения – с другой.

Проанализирован характер и выявлены формы влияния финансово-политических групп на политические процессы в украинском обществе.

Сформулированы противоречия партийной деятельности в современной Украине. Показано, что в политической системе представлены преимущественно партии, состоящие из “прагматично” сориентированных

деидеологизированных высших слоев прежней номенклатуры, представителей государственного аппарата, руководителей предприятий промышленности и сельского хозяйства. Такие партии рассчитаны не на публичную политику, а на непосредственное влияние на власть посредством личных связей, лоббирования интересов определенных политико-экономических кланов.

Определено понятие категории "технологии политической деятельности". Исследованы механизмы принятия и реализации политических решений, подготовки и ведения политических переговоров. Обоснована роль тактики компромиссов как принципа и инструментария политической деятельности.

Определены функции политических коммуникаций в политической деятельности.

Показано, что политическая деятельность в условиях формирования собственной государственности и одновременно трансформации украинского общества находится в стадии становления и представляет собой пока незрелый феномен, характеризующийся противоречивостью, неустойчивостью, острой конфликтностью, невысокой эффективностью. Определяющей причиной такой характеристики политической деятельности в Украине является отсутствие в стране полноценной политической элиты.

Обосновывается положение о том, что актуальной задачей, стоящей перед украинским обществом, является отказ от антидемократической, извращенной модели политической деятельности, подчинение политики службе украинскому народу. Одним из условий демократизации политической деятельности выступает преодоление коррупции в сфере политики, что предполагает последовательное реформирование политической системы общества, формирование новой идеологии государственной службы, обеспечение реальной открытости принятия политических решений.

Ключевые слова: политическая деятельность, политик, политическая элита, правящий класс, бюрократия, политическая партия, технологии политической деятельности, политическое решение, политические переговоры, компромиссы в политике.

SUMMARY

Kuzmin P.V. Political Activity: Theoretical Bases and Practise of Modern Ukraine. – Manuscript.

Thesis for obtaining the scientific degree of Doctor of Political Science, speciality 23.00.02 – Political Institutions and Processes. – Odessa National Law Academy. – Odessa, 2008.

The thesis represents integrated research of political activity, including historical, theoretical, methodological and technological aspects. This is the first time in Ukrainian political science that different approaches of understanding political activity of the past and the present have been considered, including works of foreign and Ukrainian scholars and thinkers. The thesis also shows the value and actuality of “universal” variants of political activity, that were reflected in research works of different scholars.

It offers a new approach to theoretical and methodological substantiation of the investigation the political activity, based on understanding the political world as a changing reality of different levels, possessing features of inclusiveness, spread, temporality, stability and instability.

The concept of political activity has been considerably specified. It has been shown that political activity represents a specific kind of human activity, which is based on using political power and directed to regulating and coordinating social interests and relations, self-preserving and developing of society as an integral system.

The structure, typology and purposefulness of political activity have been revealed and the role of financial politician groups has been defined. Prerequisites of effective and low political activity have been analyzed and formulated.

It has been shown that real political activity implies the same tendency to politicalization of bureaucracy. The latter in accordance with its functions is getting closer to politicians. These functions, that bureaucracy takes possession of, lead to the contradiction between democratic aims and values proclaimed on the one hand and bureaucratic ways of their realization on the other hand.

Key words: political activity, politician, political elite, political class in power(ruling political class), bureaucracy, political party, technologies of political activity, political decision, political talks, compromises in politics.